

GO'DAKLIK DAVRIDA PSIXIK RIVOJLANISHDA KATTALAR BILAN EMOTSIONAL MULOQOTNING AHAMIYATI

Usmonova Gulsevar Rizamatovna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Aniq fanlar fakultiti 1-bosqich talabasi

usmonovagulsevar85@gmail.com

Ozodqulov Olimjon Bahodir o'g'li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Ilmiy rahbar: Olimjonozodqulov30@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17815735>

Annotatsiya: Ushbu maqola go'daklik davrida psixik rivojlanish jarayonida kattalar bilan emotsional muloqotning tutgan o'rni ilmiy-nazariya jihatdan tahlil qilinadi. Go'dak va kattalar o'rtasidagi emotsional aloqadorlikning bola rivoji, idrok, nutq, ijtimoiylashuvi, xavfsizlik hissi va shaxs shakllanishiga ta'siri yoritiladi. Turli psixologik maktablar - L.S. Vygotskiy, D.B. Elkonin, D. Bowlby nazariyalariga tayangan holda muloqotning biologik ijtimoiy va affektiv funksiyalari asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Go'daklik davr, psixik rivojlanish, emotsional muloqot, kattalar bilan aloqa, erta rivojlanish, bolada bog'lanish, attachment nazariyasi, emosional intellekt, ijtimoiylashuv, nutq rivoji, bilish jarayonlari, mehr-muhabbat, psixologik xavfsizlik, Bowlby nazariyasi, ona vz bola muloqoti.

Abstract: This article provides a scientific and theoretical analysis of the role of emotional communication with adults in the process of psychological development during infancy. The impact of emotional communication between infants and adults on the child's development, cognition, speech, socialization, sense of security, and personality formation is highlighted. The biological, social, and affective functions of communication are substantiated based on the theories of various psychological schools - L.S. Vygotsky, D.B. Elkonin, D. Bowlby.

Keywords: Infancy, psychological development, emotional communication, communication with adults, early development, attachment in children, attachment theory, emotional intelligence, socialization, speech development, cognitive processes, affection, psychological security, Bowlby's theory, mother-child communication.

KIRISH

Go'daklik davri 0-3yosh inson hayotidagi eng sezgi va teri rivojlanishning eng muhim omillaridan biri kattalari bilan emotsional muloqatdir shaxsining keyingi yillarda shakllanish ijtimoiy munosabati aynan shu ilki yillarda qoyiladi Psixologiya fanida erta emotsional aloqadorlik tushunchasi bola va parvarishlovchi shaxs o'rtasidagi hissiy yaqinlik, mehr-muhabbat, javob reaksiyalar hamda muloqotning sifatini anglatadi. Ushbu maqolada go'daklik va kattalar o'rtasidagi emotsional muloqotning bola psixik rivojlanishiga ko'rsatadigan asosiy ta'sir ilmiy manbalar asosida yoritiladi. Emotsional muloqot - bu go'dak bilan kattalar o'rtasidagi hissiy aloqa bo'lib, unda mimika, ovoz tembri, qo'l harakatlari, jismoniy yaqinlik va mehr ifodasi asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Vygotskiy ta'kidlaganidek, bolaga ijtimoiy tajriba avvalo kattalar orqali yetib boradi, bu esa muloqotning ahamiyatini yanada kuchaytiradi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, emotsional muloqot: bolaning xavfsizlik hissinı kuchaytiradi; stressni kamaytiradi; neyropsixologik rivojlanishni faollashtiradi; ijtimoiy

signallarni tushunishni o'rgatadi; muloqotning keyingi bosqichlari (nutq, ijtimoiy ko'nikmalar) uchun zamin yaratadi.

Kattalar bilan emotsional aloqadorlikning rivojlanishdagi o'rni

Xavfsizlik va ishonch hissining shakllanishi (Attachment theory) J. Bowlby va M. Ainsworthning bog'lanish nazariyasi bo'yicha go'dakning asosiy ehtiyojlaridan biri - bu ishonchli emotsional aloqadir. Ona yoki parvarishlovchi shaxsning barqaror e'tibori va mehribon munosabati bola ruhiyatida ishonch modeli ("basic trust")ni shakllantiradi.

Idrok va bilish jarayonlarining rivojiga ta'siri

Kattalarning go'dak bilan ko'zga qarashi, jilmayishi, muloyim ovozda gapirishi, buyumlarni ko'rsatib izoh berishi bola idrokini rag'batlantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muloqot sifati yuqori bo'lgan go'daklarda: predmetlarga qiziqish kuchli, tasavvur tez rivojlanadi, sabab - oqibatni anglash osonlashadi.

Nutq rivojiga ta'siri

Go'dak bilan "onag'a gapirish" (motherese) usuli - ya'ni yumshoq, takroriy va ohangdor nutq - til o'rganishning eng tabiiy manbai hisoblanadi. Kattalar bilan doimiy muloqot nutqni tezlashtiradi, lug'at boyligini oshiradi, talaffuzni shakllantiradi.

Ijtimoiylashuv va emotsional intellektning shakllanishi Emotsional muloqot orqali bola: yuz ifodalarini farqlaydi, his-tuyg'ularni nomlay boshlaydi, boshqalar bilan muloqot qilishni o'rganadi. Kattalarning mehribon ohangda javob berishi go'dakda empatiya, boshqalarga nisbatan ijobiy munosabat va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantiradi.

Muloqotning yetishmasligi va uning oqibatlari

Emotsional aloqaning yetishmasligi bolaning psixik rivojlanishida bir qator salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin: tashvishlilik va ishonchsizlik hissi; nutqning kechikishi; agressiv yoki pasiv xulq shakllanishi; ijtimoiy aloqaga qiziqmaslik; kognitiv rivojlanishning sekinlashuvi. Ilmiy izlanishlar ko'rsatganidek, bolalar uylarida tarbiyalangan go'daklarda parvarishlovchi shaxs tez-tez almashgani sababli emotsional bog'lanish sust bo'ladi va bu psixik o'sishni sekinlashtiradi.

XULOSA

Go'daklik davrida kattalar bilan emotsional muloqot bola psixik rivojining asosiy omili hisoblanadi. Emotsional aloqadorlik bola xavfsizlik hissini shakllantiradi, bilish jarayonlarini faollashtiradi, nutq va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi, shaxs sifatida kamol topishiga zamin yaratadi. Kattalarning mehribon munosabati, barqaror e'tibori va samimiy muloqoti go'dakning sog'lom psixik rivoji uchun zarur shartdir. Shu sababli ta'lim-tarbiya tizimida, oilada va bolalar parvarishida dastlabki yillarda emotsional muloqotning mazmuni va sifatiga alohida e'tibor qaratilishi lozim.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Bowlby J. Attachment and Loss. New York: Basic Books, 1969.
2. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1978.
3. Elkonin D.B. Psixik rivojlanish va ta'lim. Moskva, 1989.
4. Ainsworth M. Patterns of Attachment. Hillsdale, 1978.
5. Mahmudova Z. "Bola psixologiyasi." Toshkent: O'zbekiston pedagogika nashriyoti, 2021.
6. Shoumarov R. "Erta yoshda rivojlanish psixologiyasi." Toshkent, 2020.

7. 9. Ozodqulov Olimjon Bahodir o'g'li. (2024). Rahbar va xodim munosabatlarining boshqaruv jarayonidagi psixologik xususiyatlari. Образование наука и инновационные идеи в мире, 41(1), 110–113. Retrieved from <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/12079>